

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1

Hafta 7

Prof. Dr. Haluk SELVİ

Haftanın Hedefi:

Mondros Mütarekesi'ne göre İtilaf Devletleri'nin işgallere başlaması Musul, Çukurova, Urfa, Antep, Maraş, Doğu Anadolu, Trakya ve Boğazlar bölgesindeki İtilaf Devletleri işgalleri hakkında bilgi verilecek, İtilaf Devletleri'nin İstanbul'a gelişi ve Mustafa Kemal Paşa'nın bu işgaller karşısındaki tutumu işlenecektir.

Mondros Mütarekesi'nden Sonra İtilaf Devletlerinin İşgallerinin Başlaması ve Osmanlı Devleti

I. Mondros Ateşkes Antlaşması'na Göre İşgallerin Başlaması

Mondros Mütarekesi hükümleri yürürlüğe girdiği andan itibaren, İtilaf Devletleri, dört yıl kendilerini uğraştıran ve çok güç durumlara sokan Türk Milletini ezme ve bağımsızlıktan yoksun bırakma fırsatını elde ettiklerini sandılar. Bu anlayış içinde Türk topraklarını işgale başladılar ve yine bu anlayış içinde Osmanlı Devleti'nin her işine karışmak istediler. Onların haksız olan işgallerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür.

A- Musul'un İşgali ve Ali İhsan Paşa

İngilizler mütarekeden bir süre sonra, Osmanlılardan Musul'un boşaltılmasını ve Türk kuvvetlerinin Nusaybin'e kadar geri çekilmesini istemiş ve ayrıca Musul'daki 6. Ordunun dağıtılmasını da talep etmişlerdir.

Bunun üzerine Sadrazam İzzet Paşa, 8 Kasım 1918'de Altıncı Ordu komutanına "mütareke'nin 7. Maddesi gereğince Musul'un boşaltılmasını ve İngilizlerin göstereceği hatta kadar geri çekilmesi gerektiğini" bildirdi. Aslında Musul, bir gün önce Türk Birlikleri tarafından terk edilmeye başlanmıştı bile. Çünkü 7 Kasım 1918'de Altıncı Ordu komutanı İngiliz generalleriyle bir toplantı yapmış ve onların Musul'a dair isteklerindeki kararlılığı görmüştü. Bu durum karşısında Ali İhsan Paşa iki millet arasında yeniden savaşın başlamasına neden olmak istemediği için, Türk kuvvetlerini geri çekeceğini, fakat gerekli protestoyu yapacağını söylemişti. Buna rağmen İngiliz komutanı 7 Kasım gecesi 6. Ordu karargahına ultimatoma niteliğinde bir yazı gönderdi.

Gerçekten 8 Kasım 1918 sabahı İngilizler hemen harekete geçmiş, bir İngiliz müfrezesi Musul hükümet konağındaki Türk bayrağını indirerek yerine İngiliz bayrağını çekmişti. Musul'un boşaltılmasına dair 8 Kasım'da İstanbul'dan yazılmış olan emri, Ali İhsan Paşa ancak 9 Kasım'da

Nusaybin'e doğru çekilirken almıştı. Sözün kısası İngilizler, birkaç gün önce imzaladıkları ateşkese saygı göstermedikleri ve Osmanlı Hükümeti de gereğinden fazla korkak davrandığı için Musul terk edildi. Musul depolarındaki çok miktarda malzeme de İngilizlere bırakıldı. Bununla beraber 6. Ordu bölgesinde sükûnet sağlanamadı. Çünkü İngilizlerin bu bölge için bazı istekleri daha vardı. 6. Ordu komutanı Ali İhsan Paşa, propaganda amacıyla Albay Killing'i geçici olarak tutuklamış ve İngilizlerin Re'sülayn'dan daha öteye geçirilmemeleri için gerekli emri vermişti.

B- Çukurova'nın İşgali

Torosların güneyindeki toprakların Fransızlara bırakılacağını duymuş olan bu yöre halkında büyük bir endişe ve heyecan vardı. Ayrıca Türk ordusunun Adana'dan çekilmesinden sonra büyük karışıklıklar çıkacağı ve geçici bir hükümet kurulacağı söyleniyor, bu arada Ramazanoğullarından söz ediliyordu. Bu durum, mevcut olan karışıklıktan faydalanmak isteyenlerin bulunduğunu göstermekte idi. Bundan dolayı, halkı yatıştırmak için Adana ileri gelenleri toplanarak bazı önlemler almış, özellikle terhis edilmiş olan yedek subayların polis ve jandarma görevi almalarını kararlaştırmışlardı. Bu arada istifa etmiş olan vali de yeniden işe başladı. Karargâhı Adana'da bulunan 2. Ordu Komutanlığı, 7 Aralık tarihinde Harbiye Nezaretine yazdığı bir yazıda, çıkacak karışıklıklara işaret ederek, tedbir alınmasını istemişti. Ama bu arada işgal başlamıştı bile. 11 Aralık 1918'de Fransız subayları idaresinde çoğu yerli kaçkın Ermenilerden olmak üzere Fransız askeri üniforması giymiş 400 kişilik bir müfreze, Dört Yol kasabasına girdi, evleri basarak yağma etti. 17 Aralık 1918'de 500 kişilik bir Fransız birliği Mersin'e çıktı ve bu tarihten sonra Adana-Tarsus hattı güneyinde rastlanacak Türk askerinin tutuklanacağı açıklandı. 21 Aralık 1915'te Fransız ve Ermeni askerleri, Adana'ya girdi. İşgalle birlikte hakaret ve tutuklamalar da başladı. 27 Aralık'ta Pozantı işgal edildi ve Fransız şımarıklığı burada da hemen kendini gösterdi. Amanos işçi taburu komutanı Yüzbaşı Mustafa Bey Fransızlar tarafından öldürüldü. Kızılay tesislerindeki nöbetçilerin bile silahları alındı.

İngilizler, Halep'e erzak götürmek üzere İskenderun'a bir İngiliz müfrezesi çıkaracaklardı. Bunun için 9 Kasım 1915'de İskenderun'a on beş kişilik bir İngiliz müfrezesi gelmişti. Fakat 11 Kasım 1915'de erzak ambarı önünde birikmiş olan halkın yaptığı gürültüyü bahane eden Cautelas Torpidosu komutanı David Beauregard, şehirde bulunan Türk memur, polis ve jandarmaların hemen şehri terk etmelerini istedi. İlgililer bu tebliğe boyun eğerek kasabayı terk ettiler.

İşgalci Fransızların halka ve yöneticilere yaptıkları çirkin davranışlar, Türk komutanlarını çok üzmüş hatta 2. Ordu Komutanı Nihat Paşa, Fransız subayını, İngiltere'nin Filistin Orduları

Başkumandanına şikâyet ederek, cezalandırılmasını istemişti. Ancak bu şikâyetten bir sonuç alınamadı. Aksine aynı subay, Kırıkhan mevkiindeki Türk silah ve cephane depolarına el koydu. Hâlbuki Filistin cephesindeki ordumuzun elindeki bütün silahların alınmaması için İngilizlerle anlaşmaya varılmıştı.

Fransızlar tarafından Türk birliklerinin Pozantı'ya kadar olan toprakları boşaltması isteniyordu. Ancak; Osmanlı Hükümeti Kilikya'nın boşaltılmaması ve silahların teslim edilmemesi konusunda yaptığı girişimlerden bir sonuç alamamış; hatta İngilizler tarafından verilen bir nota ile tehdit bile edilmişti. Nitekim 22 Kasım 1915 tarihli notada onlar, Osmanlı Hükümeti'ni, isteklerini yerine getirmemekle itham ediyor, gerekirse yeniden savaşa girişebileceklerini bildiriyorlardı. Bu durum karşısında Osmanlı Hükümeti, Adana ve çevresinin Pozantı'ya kadar boşaltılmasını zorunlu gördü. Fakat bu arada silahlardan bir kısmının kurtarılabilmesi için Harbiye Nezareti, 2. Ordu komutanlığına bir emir gönderdi. Bu emirde Torosların güneyinde bulunan toprakların boşaltılması müzakerelerinin yapıldığı şu sıralarda elde bulunan malzemeden kurtarılacakların şimdiden nakillerinin yapılması isteniyordu. Fakat bu emrin yerine getirilebilmesi için zamana ihtiyaç vardı.

C- Doğu Anadolu'nun İşgali

Kars, Ardahan ve Batum Osmanlı Sınırları içinde kalmak üzere Brest-Litovsk antlaşması ile kazanılan yerler dışında, Türk ordusu tarafından ele geçirilmiş olan yerlerin altı hafta içinde boşaltılmasına başlanılmıştı. Onun için Mondros'ta Kafkas bölgesinin boşaltılması işi ortaya atıldığı vakit, Osmanlı delegeleri boşaltılmanın başladığını bildirdiler. Ancak Kars, Ardahan ve Batum'un Brest-Litovsk antlaşması ile Osmanlılara bırakıldığını ve yapılan plebisit sonunda halkın Osmanlı idaresini istediğini belirterek Mondros Mütarekesi'nin 11. Maddesini, bu yerler Türklerde kalmak üzere düzenlemeyi başardılar. Ancak Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının üzerinden daha on gün geçmemişti ki, bu devletler antlaşma hükümlerini dinlemeden Kars, Ardahan ve Batum'un hemen boşaltılmasını istediler. Fakat İtilaf Devletlerinin bu istekleri, düşündükleri kadar çabuk gerçekleşmedi. Çünkü 9. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa, boşaltma işlerinde çok ağır davranıyordu. 4 Aralık 1915'te o, henüz Arpaçay'ın gerisine çekilmişti. Fakat bu ağır davranış, özellikle İngilizleri sinirlendiriyor ve Osmanlı hükümetini sıkıştırmalarına neden oluyordu.

D- Batum'un İşgali

Batum'a gelen iki İngiliz savaş gemisi 19 Aralık'ta şehrin limanını kontrol altına aldılar. 24 Aralık 1915'te şehre İngiliz askerleri çıktı ve askeri bir vali tayin edildi. Onun kontrolü altında olmak

şartıyla şehrin idaresi, çeşitli milletlerden kurulu bir heyete bırakıldı ve bu suretle Osmanlı idaresi sona erdirildi. Bundan dolayıdır ki, Osmanlı hükümeti, 29 Aralık'ta Batum Mutasarrıflığına gönderdiği bir yazı ile Batum mülki hükümetinin İngilizlere teslimini ve memurların dönmelerini bildirdi. Bu sıralarda doğudaki Türk kuvvetlerinden 25.000 kişi, çekilmek üzere Batum'da toplanmış bulunuyordu. İşgal kuvvetleri tarafından kışlarından atılmış, depolarındaki malzeme ve teçhizatlara el konulmuş, Üzerleri aranarak kişisel eşyaları bile alınmış olan bu birliklerin durumu çok kötü idi. Mevsimin kış oluşu, güçlükleri daha da artırıyor, araç yokluğundan dolayı bu birliklerin sevklerine imkân bulunamıyordu.

E- Doğu Trakya'nın İşgali

Bulgaristan'daki Fransız kuvvetlerinden ayrılan bir birlik, 6 Kasım 1918'de sınırı geçerek Uzunköprü'deki Türk kuvvetleri komutanlarıyla görüştü. Bu birliğin görevi daha sonra gelecek Fransız kuvvetlerine konak yeri ile yiyecek sağlamak idi. Ertesi gün gelen Fransız subayları 9 Kasım günü Uzunköprü'ye üç Fransız bölüğünün geleceğini bildirerek bunlar için 70 oda, 3 ton sebze, 5 ton yakacak hazırlanmasını istediler. Bu durum karşısında İstanbul hükümeti, 7 Kasım'da ilgililere bir emir gönderdi ve Fransızların bu isteğine boyun eğilmemesini, fakat zora başvurdıkları takdirde direnilmeyerek sadece protesto ile yetinilmesini bildirdi. Fakat Fransızlar 9 Kasım 1918'den itibaren Uzunköprü ile Sirkeci arasındaki demiryolu işletmesini ellerine almış, hatta 16 Kasım'da Bakırköy'e yerleşmişlerdi. Ayrıca müttefikler, (özellikle İngilizler), Trakya'dan Kafkasya'ya kadar Türkiye'nin her yerine, Türk Ordusunun terhis ve silahtan arınmasını gözlemek için kontrol subayları yerleştirmişlerdi. Sözün kısası Osmanlı Ülkesi, daha önce hazırlanmış olan planlara uyularak, her taraftan işgale uğruyordu.

F- Teslim Olmak İstemeyen Türk Kuvvetleri

Mütarekenin imzalanmış olduğu; Hicaz, Asir, Yemen ile Bingazi ve Trablus'da bulunan Osmanlı birliklerine ancak, 6 Kasım'da Mısır'dan çekilen telgrafla duyurulabilmişti. Bu telgrafta mütarekenin imzalandığı söyleniyor ve askeri birliklerin en yakın İtilaf Kuvvetleri kumandanına teslim olmaları gereği açıklanıyordu.

Fakat birkaç defa tekrarlandığı halde, Medine muhafızı Fahri Paşa bu emre uymamış, hatta 26 Aralık 1918'de verdiği cevapta Padişah tarafından bir buyruk olmadıkça teslim olmayacağını bildirmiş ve bir süre direnmiştir. Asir ve Yemen'deki Türk kuvvetleri de Aralık 1918'e kadar teslim olmadılar. Trablus ve Bingazi'deki birliklere gelince, bunlar bir yüzbaşının götürdüğü özel emirden

sonra teslim olmuşlardır. Buna rağmen Trablus'ta bulunan Fuat Efendi, İtalyanlara teslim olmamıştır.

G- İstanbul'a İtilaf Devletlerinin Gelişi (13 Kasım 1918)

Mondros mütarekesi hükümleri gereğince İtilaf Devletleri, 6-12 Kasım 1918 tarihleri arasında Çanakkale Boğazı istihkâmlarına el koydular. 7 Kasım'da İstanbul'a ilk defa iki İngiliz subayı geldi. 12 Kasım 1918'de, İstanbul'a bir Fransız tugayı getirildi. 13 Kasım 1918 ise Türk Milleti adına çok üzücü bir gün olarak yaşandı. O gün İstanbul'a 22 İngiliz, 12 Fransız, 17 İtalyan ve 4 Yunan savaş gemisinden kurulu bir donanma gelerek Dolmabahçe önünde demirledi. Bu donanmadan gerekli görülen yerlere 3500 kişilik bir kuvvet çıkarıldı. Bunlardan bir kısmı piyade, bir kısmı ise topçu idi. Çoğunu İngiliz askerleri oluşturuyordu. 2000 kişilik bir kuvvet, Beyoğlu'ndaki kıışlalara, yabancı okul ve hastanelerle bazı özel binalara yerleşti. Geri kalanlar da ayrı yerlere dağıldı. İngiliz generali George Milne ise 27 Kasım 1918'de geldi. Haydarpasha'dan Anadolu'ya uzanan demir yoluna İtilaf kuvvetlerince el konuldu. Osmanlı Hükümeti'nin protesto su sonuç vermedi.

Mondros Ateşkes Antlaşması'na imza atan Osmanlı Devleti, bu antlaşmanın uygulanışı karşısında suskun ve aciz kalmıştı. Azınlıkların aşırı hareketleri İstanbul'un haksız yere işgali, Wilson Prensiplerinin hiçe sayılması, Türk kamuoyunda derin üzüntüler yarattı. Bu durumda Türk Milleti, en doğal hakkı olan yaşamaktan yoksun bırakılmış onun; can, mal ve namus güvenliği kalmamıştı.